

ILMASTOKVARTETIN KOLMAS OSA

”Viisastu, vaikutu, pelästy.”

WEEKENDAVISEN

Maja Lunde

Viimeiset

ROMAANI

Tammi

MAJA LUNDE:

Ilmastokvartetissa ilmestyneet:

Mehiläisten historia, 2015 (suom. 2016)

Sininen, 2017 (suom. 2019)

Viimeiset, 2019 (suom. 2020)

MAJA LUNDE

Viimeiset

Suomentanut Jonna Joskitt-Pöyry

TAMMI

HELSINKI

Suomen kulttuurirahasto on tukenut teoksen suomentamista.

Lainauksen William Shakespearen *Rikhard III*:sta suomentanut Matti Rossi.
Lainauksen Aristoteleen *Nikomakhoksen etiikasta* suomentanut Jonna Joskitt-Pöyry.

Norjankielinen alkuteos *Przewalskis hest* ilmestyi 2019.

Copyright © Maja Lunde, 2019

First published by H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard) AS, 20179

Published in agreement with Oslo Literary Agency

Suomenkielinen laitos © Jonna Joskitt-Pöyry ja Tammi 2020

Tammi on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä.

Painettu EU:ssa

ISBN 978-952-04-1892-2

Jesperille, Jensille ja Linukselle

EVA

HEIANE, AKERSHUS, NORJA 2064

Ori pyrki tamman luo kuin huumaantuneena. Täysin vaistojensa vallassa, arvaamattomana, hulluna. Minä, ihminen, en koskaan pystyisi ymmärtämään niin voimakasta ruumiillista himoa. Tai olinhan minäkin elämäni varrella antautunut samoihin pyörteisiin, mutta vain minuuteiksi kerrallaan, ja siitä oli kauan aikaa, nykyään ei ollut varaa moisiin ylellisyyksiin. Nälkä oli ainut vietti, joka minua enää ajoi toimimaan. Nälkä saa ihmisen käyttäytymään järjettömästi, mielipuo-
lisesti, nälkä voi ajaa tekemään mitä tahansa.

Eläimen vieteille ei ole vastaan väittämistä, ja siksi minun oli suojeltava tammaani Nikeä. Sillä Huurreharja ei luovuttanut, ei pysynyt poissa, vaikka Nikeä ja sen var-
saa Pumaa ympäröivätkin tukevat aidat. Niken kiima veti Huurreharjaa laiduntarhalle, vaikka kuinka metelöin ja huidoin. Nike oli viime syksynä menettänyt orikumppa-
ninsa Hummelin. Vanhan ja väsyneen Hummelin, olin päästänyt sen tuskistaan. Ja nyt Nike oli yksin. Tiesin, ettei

se rauhoittuisi, ennen kuin olisi tiineenä. Mutta minä en voinut antaa Niken saada tahtoaan läpi, koska se oli takhi, yksi maailman harvalukuisista villihevosista, ja Huurreharja tuiki tavallinen kesyhevonen, jonka Richard oli vuotta aiemmin, ennen kuin jätti naapuritilan, vapauttanut luontoon. Villihevosien ja kesyhevosten varsalle periytyisi voittopuolisesti kesyhevosten ominaisuuksia, geenilinja sammuisi kahdessa sukupolvessa, ja kaikki uurastus Niken tänne saamiseksi, kaikki lajin säilyttämiseksi tehty työ olisi ollut turhaa.

”Ala painua, Huurreharja!”

Ori kyhnytti itseään aitaan, kurotti turpaansa Nikeä kohti, yritti yltää sen luo, ja tamma yllytti, nosti häntää, käänsi takamuksensa oriin päin.

Juoksin lähemmäksi ja huiskin.

”Häivy siitä! Hus!”

Huurreharja hirnnahti, kääntyili ja vääntyili ja steppaili hetken, kunnes lopulta ravasi pois peräpeili mutrullaan.

”Turha unelmoida!” huusin perään. ”Etsi hevonen omaa lajiasi!”

Kohta niitä ei tarvitsisi vahtia silmä kovana. Oli syyskuu, ja Nikellä alkaisi pian puolen vuoden kiimattomuus, puoli vuotta hermolepoa Nikelle ja minulle. Talvella hallitsin paremmin sekä eläinten käyttäytymistä että omaa tilannettani. Niin kauan kuin varastossa oli riittävästi ruokaa, talvimyrskyt pysyivät poissa ja sähköt toimivat, elämä oli ennakoitavissa.

Menin aidan viereen, nojasin tolppaan ja ojensin kädet villihevosia kohti.

”Huomenta, Nike. Hei, Puma.”

Ne käänsivät päätään, tunsivat ääneni. Puma tuli ensin ohuilla vikkelillä vastasyntyneen koivillaan, liikkui hor-

juen ja haparoiden. Se työnsi turpansa aidanraosta ja nuuhkaisi.

”Olisiko minulla teille jotain?” kysyin hymy huulillani.
”Veikkaatko että on?”

Pistin käden taskuun.

”Onhan minulla, mutta vain tänään.”

Nike tuli perässä. Sen sieraimet laajenivat, kun se havaitsi porkkanat.

”Ole hyvä, pikkuinen.” Työnsin ensimmäisen porkkanan Pumalle. Pienen, koska Puman tottumaton elimistö ei oikein vielä sulattanut muuta kuin emän maitoa.

Nike tömistä maata.

”Joo joo, saat sinäkin.”

Annoin sille isoimman. Porkkana hävisi salamanno-peasti, rouskuen.

”Älä kerro Isalle”, sanoin.

Nike korskahti, heilautti häntää.

”Tiukkako? On, Isa on tiukka, minun tyttäreni.”

Jäin vielä hetkeksi vain katselemaan niitä, ja ne näyttivät unohtavan läsnäoloni, sitten kiiruhdin takaisin talolle. Oli perjantai, kaupankäyntipäivä, ja minun piti joutua satamaan. Aina välillä sinne vieläkin ilmaantui joku kalastaja tai metsästäjä. Kanamme olivat viikon mittaan pullautelleet munia, ehkä joku olisi kiinnostunut niistä.

Painelin ohi suljetun kioskin, jonka ikkunat olivat säpäleinä ja mainosjulisteet haalistuneet, ylitin mäen, joka kiersi kissaeläinten entisiä aitauksia, ohitin pienen kosteikon, jonka isoisä oli vuosituhattonen vaihteessa perustanut uhanalaisten sammakkoeläinten suojelun alueeksi, ja aidatun metsikön, jossa sudet olivat lymyilleet, arimmat suojattimme.

Eläimet olivat voineet hyvin meidän puistossamme, kaikkien niiden kolmen sukupolven ajan, jotka sukumme oli

puistoa pitänyt. Sen tiesi siitä, että ne olivat tuottaneet jälkeläisiä. Ihmiset tulivat meille viihtymään ja oppimaan uutta, ja poikasten näkeminen oli vierailun ehdoton huippuhetki. Se sai ihmiset kiljumaan ja nauramaan, osoittelemaan ja sanomaan: katsokaa, miten suloisia, miten uskomattoman suloisia! Kerran lumileopardi sai kolmoset, mikä oli sensaatio. Sinä kesänä kävi enemmän väkeä kuin koskaan. Mutta meille uuden elämän synty oli aina totinen paikka. Muistan, että koulussa toiset lapset pitivät meitä omituisina, ja miten noloa olikaan, jos meille tuli vieraita, koska meillä keskusteltiin päivällispöydässäkin astutuksesta ja tiineydestä. Ja kun pieniä eläinlapsia sitten putkahti maailmaan, hoidimme niitä kuin omia pentujamme... ne olivat meidän omiamme. Eivät ne meidän ole, ne ovat itsenäisiä olentoja, isä aina muistutti, mutta meidän pitää huolehtia niille niin hyvät olot, että ne luovat uutta elämää.

Nyt lumileopardit olivat poissa, kuten useimmat muutkin luontokappaleemme, vain muutaman harvan olin pitänyt. Pieni lauma metsäpeuroja oleskeli suurella, vanhalla, susilta jääneellä alueella. Laji ei ollut uhanalainen, mutta en ollut ryhtynyt vapauttamaan peuroja, koska ne pärjailivät siellä kutakuinkin itsekseen. Kahta kapista muuttohaukkaa, naaraita molemmat, pidin yhä häkissä. Nekin tulivat toimeen vähällä hoidolla, mutta pelkäsin, että jos lakkaisin huolehtimasta niistä, ne heittäisivät henkensä saman tien. Yksinäinen skotlantilainen metsäkissa asusteli puiston länsilaidalla, en yksinkertaisesti kyennyt päästämään sitä vapaaksi, ettei se pariutuisi kesykissan kanssa ja sammuttaisi sukuaan. Ja sitten olivat tietysti Nike ja Puma, kalleimpani. Niitä minä varjelin sitkeästi.

Oli sisareni Annen ansiota, että meille Heianeen oli hankittu villihevosia, hän oli puhunut niistä pikku-

tytöstä saakka. Muistan, kuinka hän katseli aina samoja YouTube-videoita, uudestaan ja uudestaan, istui yksinään iPad sylissä ja kuppikuulokkeet korvilla hevosten juostessa ruudulla. Hän teki vuosikausia töitä, jotta saimme ostettua tamman ja orin ranskalaisesta reservaatista, ja lopulta hän sai Heianen mukaan kansainväliseen siitosohjelmaan. Nike ja Hummel olivat viimeisiä puistojen välillä kaupattuja hevosia. Huurreharjan kaltaisilla hevosilla ei ollut mitään hätää, mutta villihevosia oli niin kovin vähän. Toivoin, että kun tästä selvittäisiin ja elämä palaisi normaaleihin uomiinsa, voisin ottaa yhteyttä kaukaisiin yhteistyökumppaneihimme ja hankkia Nikelle uuden orin. Jospa Mongoliassa olisi vielä villihevosia jäljellä. Siellähän niitä oli ollut pilvin pimein. Tuskin ne sentään kaikki olivat hävinneet.

Niken ja Puman nimet tulivat lenkkitosuista. Anne oli nimennyt ne, kuten kaikki eläimemme. Hän antoi nimiä menneen maailman asioiden mukaan, vaatteiden, laitteiden, kellojen ja autojen. Isasta se oli hulvatonta, nimet jaksoivat naurattaa häntä. Minua ne muistuttivat vähän liikaa Annesta. Ei vain Annen huumorintajusta, vaan myös hänen tarmostaan. Ja vahvasta läsnäolostaan, mikä varmaankin liittyi tarmoon. Hän oli runsaudensarvi, aikaansaava ihminen.

Nyt Anne oli kuitenkin poissa, hänen kuuluva äänensä ja levoton olemuksensa. Hän oli jättänyt Heianen, hän oli jättänyt meidät ja hevoset sanoen, että on poissa vain muutamana kuukauden, mutta ei ollut vielääkään tullut takaisin. Kun viimeksi vaihdoimme kuulumisia, Anne oli mennyt pohjoiseen ja päässyt peräti Trøndelagiin asti. Siitä oli melkein vuosi. Sitten meidän puhelimme lakkasi toimimasta. Signaali katosi, ja olimme kertakaikkisen yksin.

Isa alkoi lukita oven yöksi. Täällä me olemme turvassa, minä sanoin ja asensin oven sisäpuolelle erillisen salvan.

”Milloin tulet?” Isa kysyi.

Seisoin auton vieressä lähtövalmiina.

”En minä voi tietää. Ehkä tänään ei edes tule ketään. Ehkä kellään ei ole mitään myytävää. Viimeksi jouduin odottamaan monta tuntia.”

”Enkö voisi lähteä mukaan? Lypsetään lehmät yhdessä, kun tullaan.”

”Parempi että olet kotona.”

”Yksin.” Hartiat kyyristyivät pelokkaasti. ”Voisitko pikkuhiljaa opettaa minut ajamaan?”

”Olet vasta neljätoista.”

”Kuka meitä muka estäisi?”

Uskaltauduin pörröttämään hänen tukkaansa.

”Yritän olla nopea.”

Tyttö ei väistänyt, vaan antoi taputtaa päätä.

”Jos tulee tuntemattomia, lukitset oven”, sanoin. ”Muista myös salpa.”

”Muistan.”

”Et paljasta, että olet kotona.”

”Joo joo, äiti.”

”Ja kuule, voitko varmistaa, että kellarinovi on kiinni, ettei sada sisään.”

”Okei.”

”Pärjäile, lapsoseni.”

Halasin häntä pikaisesti. Hänkin halasi minua, perjantain kunniaksi hän saattoi joskus tehdä sellaisen myönnötyksen. Hän oli yhtä pitkä kuin minä ja finnit kukkivat otsassa, mutta posket olivat sileät kuin lapsella. Kun ajattelin Isaa, näin mielessäni pienen lapsen, ja aina kun näin

hänet oikeasti, säpsähdin. Hän oli pitkänhuiskea, laiha ja hontelo, hänellä oli pienet rinnat T-paidan alla ja korkeat, terävät poskipäät. Vielä vuosi takaperin hän oli ollut ihan kakara, ja nyt hän yhtäkkiä liikkui hieman keinahdellen, harkitusti ja itsetietoisesti, kuin näyttäytyäkseen, vaikkei täälläpäin ollut ketään, jolle näyttäytyä. Mietin, olisiko se aina yhtä hätkähdyttävää. Hämmästyisinkö tästedes joka kerta lapseni näkemisestä, ja kävikö kaikille muillekin vanhemmille niin.

Isa irrottautui äkisti, tajusi olevansa liian vanha kaulalemaan minua. Kumpikaan ei sanonut mitään, Isa katsoi nolona pois.

”Muista kellarinovi”, sanoin auttaakseni hänet tukalasta tilanteesta.

”Muistan”, hän vastasi. ”Menehän nyt.”

Istuuduin autoon, käynnistin moottorin. Taivas tummeni, ja ensimmäiset pisarat ropsahtelivat tuulilasiin. Isa jäi siitä huolimatta pihalle seisomaan, näin hänet tausta-peilistä. Kun siristin silmiäni, hän näytti suunnilleen seitsemän–kahdeksanvuotiaalta, seisoikin samalla tavalla kuin oli aina seisonut, jalkaterät hieman ulospäin ja käsi toisen käsivarren päällä, kuin halaten itseään. Nielaisin ja keskityin tiehen.

Ajoin pari kilometriä näkemättä ristin sielua, kunnes tien vasemmassa laidassa piirtyi näkyviin pieni joukko ihmisiä. Äiti, isä, kaksi tyttäätä. Reput selässä he työnsivät edellään neonkeltaista polkupyörän peräkärriä, joka oli täynnä tavaraa. He olivat likomärkiä, kasvot olivat isojen huppujen peitossa ja vaatteet kosteudesta tummat. Vain kärryn teksti, *Sport Extreme*, loisti kirkkaana. Minut nähdessään perheen isä nosti peukalon pystyyn, yksinäisen valkoisen

sormen, joka törötti laihasta kädestä, tuon yleismaailmallisen merkin, joka liitti heidät kulkureiden joukkoon.

Painoin kaasua, ohitin heidät mahdollisimman äkkiä, taustapeiliä vältellen, etten näkisi heidän reaktiotaan.

Isa olisi halunnut meidänkin tekevän samoin, lähtevän liikkeelle, elämään tien päällä. Että jättäisimme Heianen ja pyrkisimme pohjoiseen, niin kuin kaikki muutkin olivat tehneet, etsimään pieniä kaupunkeja, jotka vielä sinnittelivät hengissä, etsimään ihmisyhteisöä, jossa voisi elää entisenkaltaista elämää. Koko Eurooppa käveli, vailla suuntaa, vailla päämäärää. Vaellukset olivat jatkuneet jo vuosia, kuivuus ajoi ihmisiä pakosalle. Pohjoinen oli sulkenut rajansa jo minun nuoruudessani. Sitä oli seurannut Romahdus. Ja sota. Seitsemän vuotta ne olivat sotineet ruoasta ja vedestä, panneet kaikki paukkunsa sodan voittamiseen sen sijaan, että olisivat valmistautuneet vääjäämättömään. Mutta kukaan ei voittanut, sota jätti jälkeensä pelkkiä hävinneitä.

Nyt ei enää sodittu, ja kaikki se, mistä oli taisteltu, oli mennyttä. Rajatkin olivat poissa.

Meillä oli suuri onni asua täällä, minne taistelut eivät olleet ulottuneet, paikassa jossa oli kaivon täydeltä vettä. Meillä oli pysyvä koti maatilalla, viljelykasveja, kotieläimiä. Niin kauan kuin tila pysyi pystyssä, meidän ei tarvinnut kiertää maata. Siinä ei olisi pitänyt olla mitään epäselvää. Mutta Annen lähdön jälkeen jokin oli muuttunut. Ja sitten kun myös Richardin perhe lähti ja Isa menetti ainoat ystävänsä Agnesin ja Larsin, hän alkoi purnata. Hän ei ymmärtänyt, minkä takia me edelleen asuimme täällä, näki siinä pelkkiä ongelmia, huolehti ja murehti, hänen mielestään eläimet eivät enää tuottaneet niin kuin ennen, alkoivat tulla vanhoiksi, lehmät ja kanat ja sikamme Boeing, joka

olisi oikeastaan pitänyt teurastaa viime jouluksi. Richardin perhe oli suunnannut kohti Nordlandia. Heillä oli siellä pohjoisessa, Bodøn lähistöllä, sukulaisia, jotka väittivät elelevänsä ihan mukavasti. Meressä riitti sen verran kalaa, että sillä pärjäsi, ja siellä oli pieni, kaupunginomainen asutuskeskus. Nordlandiin Isakin sanoi mielivänsä, kun joskus kysyin hänen suunnitelmistaan. Oli pelkkää haihatelua, että me ikinä selviytyisimme sinne asti ja että siellä olisi mitään asutuskeskusta, kun kaikki muutkin taajamat olivat hävinneet. Jos lähtisimme, maantie olisi kotimme.

Sitä paitsi Isa unohti eläimet, eivät ne olleet olemassa vain meitä varten, vaan me olimme yhtä lailla niitä varten. Villieläimemme, ne vähät jäljellä olevat, tarvitsivat minua. Ennen kaikkea Puma, sitä emme voineet jättää varsinkaan nyt, kun ruoho alkoi lakastua ja mädanhaju leijui ilmassa.

Talolta lähtiessä oli satanut kevyesti, mutta kun lähestyin merta ja satamaa, taivas tummeni. Edellisistä rankkasateista oli monta viikkoa, mutta maa oli yhä läpimärkä. Vesi jäisi lillumaan maan pinnalle, ja ajattelin kellariamme, näin jo silmissäni, kuinka sadevesi tulvi sisään, levisi yltymäri lattiaa ja alkoi nousta.

Toivoin, että Isa oli muistanut sulkea oven. Kellarin ulkoportaat muuttuivat kaatosateella puroksi, ja jos ovi repsottaisi auki, vahingot olisivat entistä suuremmat. Jauhomme olivat kellarissa, olin kesällä hankkinut vaihtokaupalla kaksisataa kiloa täysjyvävehnä jauhoja, samoin vihanneksemme, joita tosin oli sadekesän jäljiltä vähemmän kuin olin toivonut, ja lisäksi kymmenen kiloa riisiä, jonka olin onnistunut saamaan käsiini jokunen viikko sitten. Viime rankkasateiden aikaan olin nostonut säkit korkeammalle. Mutta olivatko ne tarpeeksi ylhäällä?

Sade yltyi yltymistään, taivas laskeutui minua kohti valtaisana, uhkaavana kappaleena, joka painautui maise-
man päälle. Pisarat paukkuivat auton kattoon ja lavalle. Siinä missä edellinen kesä oli ollut niin kuuma ja ruti-
kuiva, ettei mikään ollut kasvanut ja olin saanut jatkuvasti pelätä tulipaloa, tänä vuonna aurinko oli tuskin näyttä-
tynyt. Olin sonnustautunut sadetakkiin, sadehousuihin ja saappaisiin, ja olo oli hikisennihkeä koko ajan, autossakin. Kosteus ujuttautui joka paikkaan. Minun lapsuudessani tehtiin ero sateen ja poudan välille. Nykypäivänä eroteltiin sadetyyppejä toisistaan. Kevyin sade leijui ilmassa pelk-
känä sumuna, sitä ei edes huomannut, ennen kuin tajusi kosteuden pisaroituvan takkiin. Oli tihku ja vihma, jotka minusta tarkoittivat samaa, mutta Isa väitti tihkun olevan hienompaa kuin vihma. Sitten oli lorotus, tasainen ja loh-
duton tyynien päivien sadetyyppi. Piiskasade, jota esiintyi kovalla tuulella. Ja kaikkein voimakkaimpana kaatosade, joka mursi taivaan padot ja muutti maailman sellaiseksi mereksi, että ajatukset karkasivat Nooan.

Ajoin rantaan saakka, pysäköin auton melkein laiturin kupeeseen. Heianessa oli käyty kauppaa 1 500 vuotta, me olimme olleet ylpeitä historiastamme, perustaneet pie-
nen museonkin, joka tutustutti matkailijoita vanhoihin koruihin ja työkaluihin ajalta, jolloin viikingit kokoon-
tuivat tänne vaihtamaan tavaroitaan. Nyt korut oli varastettu, ja muutkin jäljet menneisyydestä olivat pyyh-
kiytyneet olemattomiin. Heianen kylä oli typistynyt pie-
neksi talo- ja kesämökkiryppääksi venelaiturin ympärillä, mistä asutus levittäytyi harvana loiville rinteille. Talot oli-
vat joskus olleet punaisia ja valkoisia, selkeitä väripintoja, mutta nykyään ne olivat kirjavanaan eriasteisia sävyjä, kuin batiikkivärjättyjä. Joissakin vielä asuttiin, mutta

väki väheni koko ajan, kaikki ihmiset, joihin olin pitänyt yhteyttä, olivat muuttaneet pois. Kaikki paitsi Einar. Hän asui kavereineen yhdessä kylän komeimmista mökeistä. Vanhassa kipparintalossa, jonka maalit hilseilivät ja jonka hulppeassa sivusiivessä oli reikäiset näköalaikkunat. Mökki sijaitsi rantatontilla sellaisessa paikassa, josta olisi ennen maksettu miljoonia. Mutta vesi oli alkanut hivutautua vaarallisen lähelle taloa, koska merenpinta nousi huomaamattomasti, muutaman millimetrin vuodessa. Pihalla ei näkynyt ketään, eikä ikkunoista kajastanut valoa. Kaikki oli hyvin, kunhan en törmännyt Einariin. Kulkureitakin pelkäsin, sitä nälkäistä epätoivoa, joka heitä ajoi eteenpäin, mutta toistaiseksi yksikään ei ollut löytänyt tilallemme, kukaan ei varmaankaan arvannut, että miltei umpeenkasvanutta soratietämme voisi päästä paikkaan, missä oli ihmisiä, ja niinpä näin mielessäni nimenomaan Einarin kulahtaneet, karkeat kasvot, kun iltaisin väänsin avainta ja vedin salvan kiinni.

En noussut autosta heti, vaan jäin tarkkailemaan tilannetta. Satama oli hiljainen. Kauppa oli sulkenut ovensa vuosia sitten. Vuosiin en ollut käyttänyt rahaa. Maksoin lähes kaiken maidolla ja munilla, joita meillä riitti ympäri vuoden. Kesällä ja syksyllä meillä oli yleensä myös maissia, vihanneksia ja hedelmiä, mutta tänä vuonna sateet olivat pilanneet valtaosan sadosta. Kotipuutarhamme vihannekset ja hedelmät pidimme aina itsellämme, ne olivat arvokkaita, sillä kukat täytyi pölyttää käsin. Luonnossa oli yhä jonkin verran pölyttäviä hyönteisiä, mutta mehiläispesistä olin luopunut kauan sitten. Olin kantanut pesät latoon, mutta yhä edelleen ne levittivät makeaa hunajan ja mehiläisvahan tuoksuaan kaikkialle avaraan tilaan, ja silloin tällöin, kun suuntasin askeleeni siihen nurkkaan,

jossa pesät olivat, ja vedin keuhkot täyteen ilmaa, tunsin aivan täyttyväni niiden tuoksusta ja hämmästelin, kuinka sitkeässä se istui, tuo haju, joka muistutti kaikesta siitä, mitä maailma oli menettänyt.

Yleensä halusin ottaa vaihdossa lihaa tai kalaa. Isa tarvitsi proteiineja. Joskus laiturilla kävi metsästäjiä. He toivat riistaa: oravia, villisikoja, kettuja, joskus kauriita ja susia, mutta myös karanneita kotieläimiä, villiintyneitä koiria ja kissoja. Ja harakoita, niitä oli helppo ampua.

Ensimmäisinä Romahduksen jälkeisinä vuosina ihmiset puhuivat, että loputkin eläimet kuolisivat, koska ekosysteemi oli mennyt sekaisin. Kun yksi asia lakkasi toimimasta, se lopetti kaiken muunkin. Heiltä vain pääsi unohtumaan, että aina on myös korvaavia lajeja, jotka ottavat vapautuneen tilan haltuun ja sopeutuvat siihen. Sitäkään he eivät muistaneet, että me ihmiset veimme nykyisin vähemmän tilaa kuin ennen.

Romahduksesta selvinneillä lajeilla meni paremmin kuin koskaan. Monet linnut eivät tulleet toimeen ilman hyönteisiä. Mutta kaikkiruokaiset, kuten varikset ja harakat, sen kuin runsastuivat. Ne söivät mitä sattuiivat löytämään: pähkinöitä, kompostijätteitä, pikkulintuja, raatoja, espanjansiruetanoita, matoja, toisten lintujen munia, ne eivät nirsoilleet, vaan pistivät nokkansa joka paikkaan, ruokkivat pesän täydeltä räähkyviä poikasparviaan, lisääntyivät. Ne kasvoivat aina vain suuremmiksi, kaartelivat taivaalla, raakkuivat ja räkättivät, liihottelivat lakkaamatta meidän päidemme yllä kuin mitkään maailmanomistajat.

Viimeisen puolen vuoden aikana satamassa oli näkynyt perjantai perjantailta vähemmän kaupantekijöitä, olipa siellä jonkun kerran ollut täysin autiotakin. Tänään laiturilla istui yksi ainoa kalastaja veneensä vieressä. Miespuo-

linen, yksin liikkuvat olivat aina miehiä. Koska en nähnyt ketään muuta, uskaltauduin avaamaan oven, ottamaan korini ja menemään hänen luokseen.

Halkeilleen styroksilaatikon pohjalta tuijotti turska, parikiloinen, mutta riittävän suuri minulle ja Isalle. Sanoin haluavani ostaa sen ja tarjosin kalastajalle kolmea kananmunaani.

”Neljä”, hän vastasi.

”Kolme”, minä sanoin. ”Enempää ei nyt ole.”

”Turska on enemmän kuin kolmen munan arvoinen, tiedät sen.”

”Veikkaan, että olet lopen kyllästynyt kalaan”, sanoin. ”Munia varmaan tekisi mieli.”

Mies tuijotti minua siristyvin silmin.

”Minulla on kaksi loppia”, hän sanoi lopulta. ”Saat yhden noilla munilla.”

Kalastaja osoitti veneen kannelle. Siellä makasi kaksi kuollutta lintua, ammuttuina, verisinä. Taivaalla kaarteli niiden tovereita, ne lehahtelivat veneen yli kuin tuohduk-sissaan surmista.

”Meillä ei loppia syödä”, minä sanoin. ”Niitä on muutenkin liian vähän. Lakkaa ampumasta niitä. Sitä paitsi ne maistuvat pahalta.”

”Kalaöljyn maku peittyi, kun maustaa kunnolla.”

”Ottaisin mieluummin kalasi.”

”Sen ymmärtää. Se on tuore, eilen pyydetty. Tuore ja puhtoinen.”

”Puhdas se ei ole, ja tiedät sen yhtä hyvin kuin minäkin. Saat kolme munaa.”

”Haluan neljä.”

”Kuule”, minä sanoin. ”Minulla on kasvuikäinen tytär. En voi antaa kaikkia muniamme pois.”

”Minulla on kaksi poikaa”, kalastaja vastasi. ”Kahdeksanvuotiaat kaksoset. Näen heitä valitettavan vähän, olen kaikeet viikot vesillä... Meri tyhjenee kaloista sellaista vauhtia, että kohta on pakko olla viikonloputkin.”

”Minullakin on poika”, minä sanoin. ”Ja mies. Meitä on neljä nälkäistä suuta.”

Tunsin, kuinka vesipisarat juoksivat kauluksestani sisään. Halusin päästä kotiin, kiskoa sadevaatteet yltäni, paistaa kalan, jakaa sen Isan kanssa, syödä vatsani täyteen.

”Kolme muna”, yritin vielä. ”Ole kiltti, muuta ei nyt ole.”

Pyyhkäisin märkää kaulaani, ja ehkä juuri tuon kädenliikkeeni vuoksi miehen katse alkoi vaeltaa. Rintoihini, lanteisiini, muodottoman sadeasun kätkemään vartalooni.

”Miten vanha sinä olet?” hän kysyi.

Tämä oli siis niitä miehiä. Kaduini pyyhkäisyä, sitä etten ollut seissyt järkkymättä paikallani.

”Liian vanha sinulle”, vastasin.

Kohensin ryhtiäni, venyitin selän suoraksi.

”Saat kalan vaikka ilmaiseksi”, mies sanoi. ”Kajuutassa on lämmintä.”

Hän silmäili minua edelleen, ja minä tuijotin häntä, pakotin hänet katsomaan minua silmiin. Minulla ei ole mitään katumista ja häpeämistä, mutta sinulla on. Pisarat valuivat alemmaksi, solisluun yli, rintojen väliin, kostea villapaita kutitti, mutta minä en hievahtanutkaan.

Äkkiä hän painoi katseensa maahan ja käännähti, kuin hämillään. Se antoi minulle rohkeutta. Vetäisin koristani vanhan sanomalehden ja nappasin kalan lehden päälle.

”Minä otan kalan. Koska käyttäydyit hölmösti.”

Huomasin, että mies häkeltyi, mutten katsonut häneen, kääräisin vain turskan lehteen niin nopeasti kuin suinkin, se oli liukas eikä tahtonut pysyä otteessa. Panin kalan

koriin, käteni olivat limaantuneet ja vereentyneet, pyyhkäisin otsaani, ehkä sinnekin oli roiskahtanut jotain.

”Hyvä on”, kalastaja sanoi. ”Anteeksi.”

”Anna olla”, sanoin.

”En tiedä, miksi ehdotin semmoista”, hän jatkoi. ”Olen kuullut muiden tekevän niin... Ja ajattelin...”

”Älä tee sitä toiste”, sanoin. ”Älä ehdottele enää. Keneläkään.”

”No en”, hän mutisi. ”Selvän teki.”

Miten häntä saattoi edes kiinnostaa? Tiesin miltä näytin. Tukka liiskana päätä myöten, karhentunut iho, kulmikkaat kasvot, ulkoneva leuka, joka sai minut näyttämään eläimeltä, joltain ilvekseltä, jonka vahvin ruumiinosa olivat purulihakset. Ikääntyvältä eläimeltä, sillä tukkaa en ollut aikapäiviin värjännyt, eihän mitään hiusvärejä ollut saatavilla, teräksenharmaita haituvia puski esiin koko ajan enemmän, näytin taatusti ikäistäni, neljäkymmentäkolmea, vanhemmalta.

Sipaisin taas otsaani, yritin pyyhkiä pois verta, sikäli kuin sitä edes oli. Otin askeleen pois päin, lähtöaikeissa.

”Munat kyllä kelpaisivat”, mies sanoi.

”Niin varmasti.”

Työnsin käden koriini ja otin munat esiin, kaksi ruskeaa ja yhden valkoisen. Koetin olla ajattelematta hänen kahdeksanvuotiaita poikiaan, joita ei välttämättä ollut edes olemassa, mies oli saattanut keksiä heidät omasta päästään, olinhan minäkin valehdellut miehestä ja toisesta lapsesta.

Mies otti munat varovasti. Kolme kananmunaa yhdestä kalasta. Minä olin voittanut, sillä kala oli vähintään neljän munan arvoinen. Mies oli yrittänyt varastaa minulta, mutta kävikin niin, että minä varastin häneltä.

Käännyin pois päin hänestä hieman häpeissäni, mutta edelleen vihaisena. Minun oli päästävä kotiin, pois hänen luotaan, Isan luo.

Silloin huomasin naisen.

Yksinäinen nainen seiso i bussipysäkillä. Kulkuri.

Hänellä oli pieni reppu selässään, ei mitään muita kantamuksia.

Ja sateenvarjo kädessä.

Sateenvarjo. En edes muistanut, milloin olisin nähnyt jonkun käyttävän sateenvarjoa – tuollaista hyödyttö nää minikattoa, jota nainen yritti pidellä tuulta vasten, ettei se kääntyisi ympäri. Hän oli aivan litimärkä, farkut olivat tummentuneet ja repun hihnoista tippui vettä.

Lähdin kävelemään autolle. En minä ollut vastuussa sateenvarjonaisesta, enkä ollut vastuussa kalastajan pojista.

Siltikään en voinut olla kääntymättä katsomaan naista vielä kerran.

Tuulenpuuskat taukosivat hetkeksi, ja hän näytti rentoutuvan. Hän seiso i ryhdikkäänä, odottavan näköisenä, vaikka linjakartta ja aikataulut oli revitty pois ja hänkin varmasti ymmärsi, ettei tästä mitään bussia enää kulkenut.

Kalastaja irrotteli köysiä. Hän ei naiseen koskisi. Mutta hän ei ollut ainoa. Mietin Einaria kavereineen, heidän likaisia käsiään ja hyökkäävää käytöstään, kun nälkä ja päihtymys löivät kättä. He olivat tyhmiä ja naurettavia, mutta vahvempia kuin tuo nainen.

Sade yltyi. Tuuli heitti pisaroita sateenvarjon alle.

Tulin taas ajatelleeksi kellarinovea, Isa oli takuulla unohtanut sen. Riisit voisivat pilaantua.

Etsin autonavaimen, työnsin sen lukkoon. Nainen oli noin kymmenen metrin päässä minusta, ja nyt hänkin kat-

Meillä on vain toisemme.

Ilmastoromaaneillaan huikean suosion saavuttanut Maja Lunde kuvaa lämpimästi perhesuhteita ja kylmäävästi maailmaa, joka käy kohti väistämätöntä tuhoaan.

”Harvat kirjailijat onnistuvat tavoittamaan pelkomme tulevaisuudesta yhtä hyvin kuin Maja Lunde. *Vuimeiset* on ilmastokvartetin pelottavin kirja – ja samalla toiveikkain.”

DAGBLADET

”Pohjimmiltaan Lunden monisäikeisessä romaanissa on kyse ihmisen tarpeesta säilyttää kontrolli. Mutta luontoa ei voi kontrolloida. Se voittaa lopulta aina. Tavalla tai toisella.”

BOKELSKERE.NO

9 789520 418922

www.tammi.fi

84.2

ISBN 978-952-04-1892-2